

příkladu — je to klasicizmus, ktorý sa v období Piranesiho tvorby ešte len utváral.

Rad javov v 18. storočí ohlášal nástup modernej doby. Predovšetkým všeobecný záujem o vedu a filozofiu. Osvietený absolutizmus sa stal ideálom panovníkov. V storočí, ktoré prinieslo vo Francúzsku osvietenstvo a encyklopedické vydania vedeckých spisov, tomuto dianiu napomáhala aj umenie. Umelecké typy, akým bol aj Piranesi — obsérne vo vyjadrovaní, vecné a komentujúce v koncepcii — mali za cieľ gnozeologické interpretovanie poznávaného sveta. Piranesi videl architektúru a staviteľstvo starých Rimanov ako zjavenie, kultúrny odkaz. Preto svojimi grafickými listami a apologetickými spismi ozvlášťoval každý architektonický objekt. Stavby ho nadchýňali svojim poriadkom a systémom, ale aj históriou, ktorú študoval. Pre toto poznávanie mal talent. Videl a videné túžil zachovať v reprodukcii. Spôsob, akým k tomuto princípu pristupoval, bol exaktnosťou a súčasne malebnosťou prínosom do grafickej vedutovej tvorby. Preklenul dovtedajšie snahy vedutistov a zavíril ich novým klasicistickým postojom, ktorý spájala v sebe cit i rozum. Poznávanie duchovného a materiálneho bohatstva antického sveta bolo od polovice 18. storočia v plnom prúde. Roku 1748 začal archeologický výskum Pompejí, vykopávky boli zahájené roku 1755. V popredí nadšencov stál J. J. Winckelmann, ktorý na základe štúdia antiky hlásal obnovu umenia. Podobne kriesil obnovu umenia na základe starých majstrov aj Anton Raphael Mengs, či maliar a filozof Gotthold Ephraim Lessing. Piranesi spočiatku odmietal význam a podiel gréckeho umenia. Svoju umeleckú tvorivosť založil na vedeckej báze a pracoval predovšetkým v oblasti architektonického pohľadového leptu. Evokoval staroveký Rím, jeho vekmi devastovaných veľkoleposť.

Napätie medzi moderným a antickým u Piranesiho tkvie v jeho vyhranenej osobnosti, ktorá oslavuje prínos starej architektúry ako odkaz súčasnosti. Súčasnú architektúru dokumentuje. Na pochopenie starého je moderne založený človek a súčasnosť poníma ako súčasť starého základu, tradície. Je pravý romanista s uvedomelým presvedčením o rímskom prven-

stve dedičstva antiky. Jeho veduty Ríma presvedčujú o národnej hrdosti tohto neoklasicistu. Neoklasicizmus je etapa, ktorá sa opiera o predchádzajúci vývin a v mnohom ohľade už zaujíma moderné postoje k výtvarnému dielu. Piranesiho možno pochopiť vtedy, keď ho budeme ponímať ako všestrannú integrujúcu osobnosť so šťastnou kombináciou záujmov, invencie a talentových schopností, s prelínaním sklonov a ich vzájomným sa dopĺňaním pri tvorbe životného diela jedinečnej koncepcie.

Ako sme už uviedli, črty proromantizmu, ktorými je poznačená Piranesiho tvorba, sa prejavujú najmä vo fantastickosti iluzívneho cyklu Väzenia, ktorý sa koncepcie vymyká z ostatného diela a poukazuje na dobové tendencie imaginatívnych vízií. Možno to boli Piranesiho reminiscencie na inkvizíciu,¹³ možno tvorivý výmysel, inšpirovaný literatúrou,¹⁴ existenciálne úzkosti ľudského ducha,¹⁵ alebo snové evokácie.¹⁶ Interpretácií je viacej, i podľa národnej príslušnosti a vlastnej povahy interpretujúcich. Carceri sú aj príznačnou dobovou témou nielen v oblasti výtvarnej, ale aj literárnej; stačí pripomenúť opis autentického benátskeho väzenia v podstreší Dóžacieho paláca, tzv. „olovených komôr“, v Pamätiach Piranesiho vrstovníka Giacoma Casanovu.¹⁷ Bolo to prvé chef-d'oeuvre zrelého grafika, plné hlbokkej emotívnosti každého listu, predstavujúce vrchol majstrovstva leptu v 18. storočí. Dielo našlo ohlas už v 18. storočí u anglických romantikov. Théophile Gautier chcel hrať v jeho dekoráciách Hamleta, zaujalo Horaca Walpolea, S. F. Coleridgea, Thomasa de Quinceya, aj Victora Huga a potom mnohých teoretikov umenia podnes. Dvojpolovosť tohto grafického cyklu — halucinačná snovosť a zároveň racionálnosť, prelínanie interiéru s exteriérom, popretie i podpora perspektívy — zaraďujú sériu do začiatkov modernej grafiky. Piranesiho prirovnávajú s F. Goyom, ale aj s J. H. Füsslim.

Umenie G. B. Piranesiho sa vyvíjalo na pozadí historického vývinu Talianska, v lone dvoch rôznorodých miest. Začiatkom 18. storočia nastali v Taliansku veľké zmeny v dôsledku vojny o španielske dedičstvo v rokoch 1701—1714. Taliansko si prišlo, aby dedičom posled-